
De rol van een bibliotheek binnen een buitenlandse cultureel-wetenschappelijke instelling: de Academia Belgica te Rome



Alec Vuijsteke
bibliothecaris Academia Belgica
p/a Academia Belgica
via Omero 8
I-00197 Roma
Tel. (00 39) 06 320 18 89
Fax (00 39) 06 320 83 61
E-mail: biblioteca@
academiabelgica.it
www.academiabelgica.it

ARTIKEL

In de Academia Belgica te Rome, de enige federale cultureel-wetenschappelijke instelling van ons land in het buitenland, is sinds 1947 een bibliotheek aan het werk. Zij stemt haar werking af op Italiaanse én Belgische lezers. Sinds 2000 is de collectie volledig geautomatiseerd in LibisNet. Samen met het Nederlands Instituut te Rome werkt zij aan de verdere ontwikkeling van een Nederlands-Vlaamse uitleenbibliotheek.

TWINTIG BUITENLANDSE WETENSCHAPPELIJKE BIBLIOTHEKEN

De Academia Belgica te Rome is de enige federale cultureel-wetenschappelijke instelling die België in het buitenland bezit¹. Ze werd in 1939 opgericht naar aanleiding van het huwe-

lijk van prinses Marie-José met de Italiaanse kroonprins Umberto en trad in werking na de Tweede Wereldoorlog. In het interbellum richtten tal van andere Europese landen eigen academies en instituten op in de Eeuwige Stad met als wetenschappelijk doel de studie van de Oudheid en de ontginning van de kerkelijke en pauselijke archieven. De Academia Belgica bevindt zich aan de rand van Romes groene long, het grote park rond de Villa Borghese, en is de buur van het Nederlands, het Zweeds en het Deens instituut. De British School, het Oostenrijks Historisch Instituut en de Japan Foundation liggen in dezelfde residentiële zone. Van bij haar oprichting is de Academia Belgica eveneens de Romeinse zetel van het Belgisch Historisch Instituut te Rome en van de Stichting Prinses Marie-José, die respectievelijk het historisch en het kunsthistorisch onderzoek ondersteunen door studiebeurzen toe te kennen aan Belgische wetenschappers.

De huidige werking van de Academia Belgica ligt op drie terreinen:

- de culturele en wetenschappelijke promotie van ons land in Italië;
- het verstrekken van (logeer- en andere) faciliteiten aan Belgische residenten;
- optreden als wetenschappelijk centrum met een zeer degelijke bibliotheek en het organiseren van lezingen en colloquia in een stijlvolle conferentiezaal².



Gevel van de Academia Belgica in de Via Omero.

De bibliotheek wordt in samenwerking met het Belgisch Historisch Instituut te Rome beheerd.

De werking van de bibliotheek dateert van 1947. De Academia Belgica had het geluk van meet af aan te kunnen beschikken over de rijke collecties van het *Belgisch Historisch Instituut te Rome*, dat al sinds 1902 in Rome aanwezig is (eerst in een palazzo dicht bij het Vaticaan, daarna in de Academia Belgica zelf). Eveneens in 1947 schonk de befaamde Belgische godsdienst-historicus Franz Cumont (Aalst 1868-Sint-Pieters-Woluwe 1947) zijn volledige bibliotheek aan de instelling. Dit geheel van ongeveer 10.000 werken vormt een unieke collectie over de godsdiensten in de Oudheid. Cumont zorgde bovendien voor een legaat, zodat de verdere aangroei van deze gespecialiseerde collectie verzekerd kon blijven. Zijn omvangrijk archief werd in de bibliotheek ondergebracht en een inventaris met de bewaarde correspondentie zal in het najaar 2001 via een databank op het world wide web toegankelijk gemaakt worden.

In 1953 werd de bibliotheek verder verrijkt met een deel van de bibliotheek van Henri Pirenne, tien jaar later gevolgd door de schenking van de kunsthistorische bibliotheek van Pierre Bautier, conservator van het Museum voor Schone Kunsten te Brussel en voorzitter van de Stichting Prinses Marie-José. Zo kon ook met de uitbouw van een rijk fonds 'Belgische kunst' (ca. 5.000 werken) gestart worden. Op die manier vormt de collectie van de Academia Belgica, samen met de fondsen van de twintig overige buitenlandse instituten te Rome, een unieke bron voor wetenschappelijk onderzoek te Rome. Nergens ter wereld zijn op zo'n kleine oppervlakte zoveel wetenschappelijke bibliotheken actief met specifieke nationale collecties. Het zal niet verbazen dat de Franse en de Britse school, de Amerikaanse



De Roemeense academie links en de British School aan de andere zijde gezien vanop het dak van de Academia Belgica (foto J. Salden).

Academie en de Duitse historische, archeologische en kunsthistorische instituten over de grootste bibliotheken beschikken. Daarbij vergeleken zijn collecties zoals die van de Belgische Academie, het Nederlands en het Oostenrijks Instituut te Rome middelgroot, terwijl die van pakweg het Zwitsers, het Fins of het Roemeens Instituut eerder bescheiden zijn.

Momenteel bezit de bibliotheek zowat 60.000 werken. Een 15.000-tal hiervan is opgesteld in de monumentale leeszaal die, zoals de rest van het interieur, het werk is van de Belgische architect Jean Hendrickx. Deze navolger van Henry Van de Velde ontwierp een modernistische leeszaal die dezelfde sfeer uitstraalt als die van de Gentse centrale universiteitsbibliotheek ³.

Het jaarlijkse acquisitiebudget bedraagt ongeveer 1,2 miljoen Belgische frank, waarvan ongeveer 60% gedragen wordt door de Academia Belgica en 40% door het Belgisch Historisch Instituut te Rome. De Stichting Prinses Marie-José financiert occasioneel de aankoop van werken over Belgische kunst en kunstgeschiedenis. Jaarlijks verwerft de bibliotheek zo'n 800 monografieën, waarvan ruim een derde schenkingen zijn door Belgische musea en universiteiten. Er zijn meer dan

300 lopende tijdschriftabbonnementen, waaronder een belangrijke groep lokale Italiaanse tijdschriften die niet in België aanwezig zijn. De helft van deze tijdschriften wordt geruild met de omvangrijke thematische publicatiereeks van het Belgisch Historisch Instituut te Rome en het jaarlijkse Bulletin van datzelfde Instituut ⁴.

In 1992 werd met de automatisering van de bibliotheek gestart binnen Libis-Net. Na acht jaar intensieve retrospectieve catalografie, werd aldus in 2000 het volledige bezit – een deel van de reserve oude drukken uitgezonderd – en het tijdschriftenrecolement van de bibliotheek in de collectieve catalogus van Libis-Net opgenomen: in totaal 60.000 records, waaronder 1.200 verschillende periodieken.

ITALIAANSE EN BELGISCHE LEZERS

Het nut van een Belgische bibliotheek in Rome wordt pas duidelijk door de twee groepen die er gebruik van maken. Dat zijn enerzijds Belgische onderzoekers die – al dan niet met een studiebeurs – in de Academia Belgica resideren en anderzijds een Italiaans en internationaal publiek. In deze laatste groep zijn de residenten van de negen-

tien overige buitenlandse Academies te Rome sterk vertegenwoordigd. Veel van die buitenlandse onderzoekers gebruiken hun verblijf in Rome immers niet alleen om Romeinse archiefinstellingen te bezoeken, maar evenzeer voor het comfort van de aanwezigheid van tal van nationale collecties en tijdschriften binnen handbereik. Belgische periodieken en monografieën kunnen zij in de bibliotheek van de Academia Belgica gemakkelijk raadplegen, terwijl daar in eigen land dikwijls een dure en tijdrovende IBL-procedure voor nodig is.



Leeszaal van de bibliotheek.

Voor de residenten van de Academia Belgica speelt de bibliotheek een centrale rol als hand- en referentiebibliotheek waar ze hun gespecialiseerd onderzoek in de Romeinse bibliotheken kunnen voorbereiden. Ze vinden er niet alleen alle belangrijke werkinstrumenten (referentiewerken, bibliografieën en tekstedities), maar hebben er ook toegang tot een aantal wetenschappelijke cd-roms zoals de degelijke Latijnse databanken van het Belgische Cetedoc, de *Bibliotheca Teubneriana Latina*, *Medioevo Latino* of nog de *DYABOLA-Realkatalog* van het Deutsches Archäologisches Institut. De

residenten mogen de boeken en tijdschriften in hun kamer raadplegen en hebben *dag en nacht* toegang tot de bibliotheek. Verdere faciliteiten die de bibliotheek de klok rond biedt zijn werkstations met internettoegang en MS Office-toepassingen, fotokopieëren en scanmogelijkheden, een tekentafel en een microfichelezer.

De motivatie van het externe (Italiaanse en internationale) publiek om de bibliotheek te bezoeken is uiterst divers. Er zijn vier grote interessesferen: raadpleging van Belgische periodieken en reeksen, raadpleging van de gespecialiseerde Cumont-collectie (oudheid, archeologie en godsdiensten), studie van de Belgische geschiedenis en kunstge-

schiedenis, studie van sociologische en politieke aspecten over België en tot slot raadpleging van de Franstalige en de Nederlandstalige literatuurfondsen (ca. 2.500 werken). Voor het Italiaanse publiek speelt de bibliotheek dan ook dikwijls de rol van primaire informatieverstrekker over België, vaak in samenwerking met de twee Belgische ambassades in Rome.

De bibliothecaris levert meestal een grote bijdrage tot het welslagen van de opzoekingen door Italiaanse lezers. Deze beperken zich trouwens niet tot de statische bibliotheekcollectie: dik-

wijls wordt er voor de (Nederlands- en meer en meer Franskundige) Italiaanse onderzoekers gespeurd op het Belgische internet, worden voor hen archiefinstellingen en bibliotheken gecontacteerd en worden er werken in België besteld via interbibliothecaire leen. De Belgische residenten dan weer, verwachten dat de bibliotheek informatie kan verstrekken over de andere bibliotheken, archieven en wetenschappelijke instellingen in Rome. Onder meer om daaraan tegemoet te komen is gewerkt aan een website die dienst doet als informatieportaal en die toegang geeft tot een op elk werkstation toegankelijke databank met nuttige informatie en tips over bibliotheek- en archiefonderzoek in Rome (openingsuren, toegangsmodaliteiten, collectie...) ⁵.

Voor de buitenwereld speelt de bibliotheek een actieve rol in de promotie van nieuwe Belgische wetenschappelijke publicaties. Met diverse Belgische uitgevers (Brepols, Labor, Mercatorfonds, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Kadoc...) werden samenwerkingsakkoorden afgesloten om in ruil voor schenkingen aan de bibliotheek nieuwe uitgaven permanent ten toon te stellen in de vitrinekasten van de ontvangsthal van de Academia Belgica.

SAMENWERKING IN EEN INTERNATIONALE OMGEVING

In 1929 schreef de toenmalige directeur van het Nederlands Instituut te Rome, G. J. Hoogewerff, dat "*men niet overdrijft wanneer men zegt dat geen enkele stad ter wereld zoveel boeken bezit als de Eeuwige Stad. Men moet ze enkel kunnen terugvinden en daarvoor is een zekere ervaring nodig die men slechts na vele jaren kan verwerven ofwel een draad van Ariadne om zijn weg te vinden in dit immens labyrinth*" ⁶.

Al sinds 1947 bestaan er tussen de buitenlandse instituten en enkele overige

Romeinse bibliotheken samenwerkingsverbanden. De doorbraak van bibliotheekautomatiseringssystemen leidde in 1990 tot de oprichting van de 'Unione Romane delle Biblioteche Scientifiche' (URBS). Deze vereniging beheert in samenwerking met en met de technologische ondersteuning van de 'Biblioteca Apostolica Vaticana' een collectieve catalogus met momenteel ongeveer 1 miljoen bibliografische records, die het bezit weerspiegelen van zestien bibliotheken, waaronder elf buitenlandse instituten. De grote spelers onder de buitenlandse instituten, de American Academy (125.000 volumes), de Ecole française (180.000 volumes), de British School en het Duits Archeologisch Instituut (200.000 volumes) zijn lid van URBS, alsook – recent – het naburige Nederlands Instituut (30.000 volumes).

In 2000 werd in samenwerking met drie andere Belgische bibliothecarissen uitgebreid bestudeerd of het wenselijk is dat de Academia Belgica toetreedt tot dit URBS-netwerk⁷. Daarbij werd vertrokken van de veronderstelling dat de bibliotheek van de Academia Belgica zoveel mogelijk in twee contexten aanwezig moet zijn: de Belgische en de Romeinse. De Belgische context is noodzakelijk om institutionele (de Academia Belgica als federale wetenschappelijke instelling) en wetenschappelijke (de aanwezigheid in de Belgische Collectieve Catalogus) redenen. De Romeinse context is echter eveneens cruciaal om de bibliotheekcollectie meer bekendheid te geven bij het Italiaanse publiek.

De Belgische aanwezigheid maakt de bibliotheek sinds 1992 volledig waar via haar aansluiting bij Libis-Net. Deze participatie heeft voor de Italiaanse lezers als voordeel dat zij niet alleen onze catalogus kunnen consulteren, maar meteen ook die van tal van andere Belgische bibliotheken. Op die manier vinden zij veel werken terug die weliswaar niet in de Academia Belgica zelf aanwezig zijn, maar meestal gemakkelijk via internationaal leenverkeer overgebracht kunnen worden. An-

dersom is ons bezit op die manier zichtbaar voor het Belgische publiek: heel wat van onze werken en vooral tijdschriften zijn niet in Belgische bibliotheken aanwezig en worden dikwijls via IBL aangevraagd.

Wat de Romeinse context betreft is een collectieve catalogus van *alle* buitenlandse instituten die hier aanwezig zijn natuurlijk de ideale situatie. Het Nederlands Instituut te Rome heeft gekozen voor een volledige aanwezigheid in zowel de Nederlandse als de Romeinse context. De Nederlandse bibliothecaris gebruikt URBS voor de catalogografie, terwijl alle records periodiek ook in de Nederlandse Pica-catalogus worden gedumpt. Niettemin werd vastgesteld dat het URBS-netwerk weliswaar voor een betere integratie in het Romeinse bibliotheeklandschap zorgt, maar dat de prijs ervoor aanzienlijk is (1 miljoen BEF om toe te treden), te meer omdat het systeem verouderd is. Bovendien is een aansluiting bij URBS geen conditio sine qua non om de collectie beter beschikbaar te maken voor het Romeinse publiek. Zo hebben de grote en bij kunsthistorici befaamde Bibliotheca Hertziana (225.000 werken) en het Deutsches Historisches Institut (147.000 volumes) aparte, specifieke catalogi.

Sinds de Academia Belgica een eigen website heeft (september 1999) en sinds Libis-Net een webtoegang biedt tot de centrale catalogus (1995), vinden meer en meer Italianen de weg daarheen. Bovendien zijn op tal van websites van andere buitenlandse instituten in Rome, de 'Associazione di Archeologia Classica', de website van de stad Rome en in de bibliotheekgids van de Sapienza-universiteit, verwijzingen naar de Academia Belgica en haar bibliotheek opgenomen.

Uiteindelijk werd beslist nog af te wachten en eerst de kostenloze overstap te doen van het verouderde, maar nog steeds goed functionerende Dobis/Libis-systeem naar het nieuwe Amicus-systeem. Als tussenoplossing komt er dan in september 2001 een cd-rom

met de aparte catalogus van de bibliotheek bestemd voor het Italiaanse publiek en de residenten. Deze cd-rom bestaat uit een WinSpirs databank (met een Italiaanse interface) gerealiseerd door het Belgische bedrijf IVS in samenwerking met Libis-Net, terwijl een WebSpirs-versie ter beschikking wordt gesteld op de website van de Academia Belgica. De cd-rom is een interessant promotiemiddel voor de instelling en meteen ook een goede backup van de bibliotheekgegevens.

In de toekomst kan dan gedacht worden aan een Z39.50-oplossing om beide catalogi, URBS en Amicus/Academia Belgica, gelijktijdig ondervraagbaar te maken. Residenten zouden aldus vanuit de Amicus/Librivision-interface rechtstreeks beide catalogi kunnen ondervragen, terwijl Italiaanse geïnteresseerden hetzelfde doen vanop de URBS-website.

Dit betekent allerm minst dat de bibliotheek van de Academia Belgica momenteel een geïsoleerd bestaan leidt naast dit grote samenwerkingsverband. Uiteraard heeft een samenwerking binnen een zelfde pool evidente voordelen. In het geval van URBS zijn alle bibliotheken actief binnen de humane wetenschappen: alle werken worden volgens dezelfde AACR/2-regels gecatalogiseerd, de onderwerpsontsluiting gebeurt gecontroleerd via de Library of Congress Subject Headings, terwijl er langzamerhand een gemeenschappelijke aankooppolitiek wordt ontwikkeld. Er is echter ook leven buiten URBS. Onder de bibliothecarissen van de buitenlandse instellingen is er een hechte band en een grote solidariteit. Regelmatig is er overleg en uitwisseling van ervaringen over alledaagse bibliotheekproblemen, budgetten, boekenprijzen en kosten voor het inbinden van werken, kortingen van boekhandelaars, openingsuren... Voor de collecties oude drukken zijn er tot slot plannen om samen met het Nederlands Instituut een gemeenschappelijke inventaris te realiseren.

De Academia Belgica draagt ook ac-

tief bij tot de uitbouw van een Nederlands-Vlaamse uitleenbibliotheek in de lokalen van het naburige Nederlands Instituut. Die bibliotheek bevat zo'n 4.000 Nederlandstalige romans en een duizendtal kinderboeken. Ze wordt beheerd door de Stichting Werkgroep Nederlandse Taal in Rome en ondersteund door de beide ambassades en academies. Gezien de bibliotheek van de Academia Belgica niet uitleent, werd in 1999 beslist alle Nederlandstalige romans na 1990 in permanente bruikleen af te staan aan deze uitleenbibliotheek. Zij is actief betrokken bij de uitbouw van de CDS/ISIS-catalogus van de uitleenbibliotheek en van een website met de presentatie van de collectie.

In België is de Academia Belgica bij het grote publiek weinig bekend. In universitaire en wetenschappelijke kringen is men wel de hoogte van haar bestaan, maar kent men dikwijls niet de interessante mogelijkheden die zij biedt voor wetenschappelijke doeleinden (onderzoeksverblijven en -beurzen, colloquia, conferenties, bibliotheek...).

De realisatie eind 1999 van een omvangrijke website met algemene en praktische informatie, de activiteitenkalender, de publicatielijst van het Belgisch Historisch Instituut te Rome, wil daaraan tegemoet komen, zodat Belgische onderzoekers gemakkelijker de weg naar onze instelling vinden.

De federale overheid heeft alvast het belang van de instelling ontdekt, onder meer met het oog op de verbetering van het imago van België in het buitenland, in het bijzonder in de mediterrane wereld. Zo heeft zij aanzienlijke middelen ter beschikking gesteld voor dringende verbouwingswerken. Ook de bibliotheek zal daar van kunnen meegenieten met een betere infrastructuur, beter verlichte en modernere magazijnen en een minder warme leeszaal tijdens de hete Romeinse zomers.

NOTEN

1. In Bologna is er ook het Collegio dei Fiamminghi. Deze instelling verschaft enkel onderdak aan Vlaamse en Nederlandse residenten en heeft geen eigen bibliotheek. Ter vergelijking: Nederland heeft buitenlandse instituten in Rome, Firenze, Athene, Cairo en Istanbul. Voor een overzicht van de Nederlandse en Vlaamse culturele en

wetenschappelijke instituten in het buitenland: Algemeen-Nederlands Verbond, Inventaris culturele en wetenschappelijke instituten buitenland, 2000, 48 p. (Verschreven als dossier bij Neerlandia 99/5).

2. Over de geschiedenis van de Academia Belgica en het Belgisch Historisch Instituut te Rome: Van der Wee, Herman, *Geschiedenis van de Academia Belgica*, in: *Bulletin van het Belgisch Historisch Instituut te Rome*, 60 (1990): p. 21-29; Dumoulin, Michel, *La genèse de l'Institut Historique Belge de Rome (1889-1904)*, in: *Bulletin van het Belgisch Historisch Instituut te Rome*, 46-47(1976-1977): p. xv-xli.
3. Over het gebouw van de Academia Belgica: Van Medegael, L., *Academia Belgica te Rome: een voorbeeld van Italiaanse architectuur uit de jaren '30*. - Leuven: KUL, 1994. - Onuitgegeven diss. ir.-arch.
4. Vuijsteke, Alec, *Algemeen register op het Bulletin van het Belgisch Historisch Instituut te Rome (1919-2000)*, in: *Bulletin van het Belgisch Historisch Instituut te Rome*, 71(2000): p. 5-165. Daarnaast zijn er de aparte reeksen Bibliotheek, *Analecta Vaticano-Belgica*, *Studies over Kunstgeschiedenis*, *Studies over Economie en Sociale Geschiedenis* en *Studies over Oude Filologie, Archeologie en Geschiedenis*.
5. <http://www.academiabelgica.it>
6. Hoogewerff, G.J., *Guide-Manuel aux bibliothèques de Rome*, in: *Annales Institutorum*, 2(1929/1930): p. 155.
7. De commissie bestond uit Jan Corthouts (UIA), Charles-Henri Nyns (UCL), Gregory Peeters (ex-RMA, nu KBC Verzekeringsbibliotheek) en Alec Vuijsteke.

SAMENVATTING

De bibliotheek van de Academia Belgica te Rome bestaat sinds 1947 en bevat de rijke collecties van het Belgisch Historisch Instituut te Rome, de historici Franz Cumont en Henri Pirenne, de kunsthistoricus Pierre Bautier alsook een aanzienlijke groep Italiaanse tijdschriften die niet in België aanwezig zijn. Sinds 2000 is de volledige collectie geautomatiseerd in Libis-Net. De bibliotheek verleent aan de Belgische residenten alle faciliteiten qua werkinstrumenten en referentieliteratuur, terwijl zij aan de Italiaanse bezoekers een grote collectie Belgische monografiën en tijdschriften biedt in de domeinen geschiedenis, kunstgeschiedenis, Oudheid en Franstalige en Nederlandstalige literatuur. De bibliotheek is niet aangesloten bij het lokale bibliotheeknetwerk URBS, maar is wel volledig geïntegreerd in het Romeinse bibliotheeklandschap. Zij participeert samen met het Nederlands Instituut te Rome ook actief aan de uitbouw van een Nederlands-Vlaamse uitleenbibliotheek.

ABSTRACT

The library of the Academia Belgica in Rome exists since 1947 and owns the rich collections of the Belgian Historical Institute at Rome, the Belgian historians Franz Cumont and Henri Pirenne and the art historian Pierre Bautier. It also possesses a considerable number of Italian periodicals that are not found in Belgium. Since 2000 the entire holdings have been automated in the Belgian network Libis-Net. To its Belgian residents the library grants all facilities including work instruments and reference literature. To the Italian visitors it offers a rich collection of Belgian monographs and periodicals in the fields of history, art history, ancient history and French and Dutch Belgian literature. The library is not a member of the local library network URBS, but is nonetheless fully integrated in the landscape of Roman libraries. With the Dutch Institute it participates actively in the development of a Dutch-Flemish lending library.